

Waarnemingen aan hagedissen in de Languedoc-Roussillon (Zuid-Frankrijk) en Haute-Marne (Noord-Frankrijk)

Dick Martijn
Vorensaterstraat 60
3312 NZ Dordrecht
Foto's van de auteur.



P. muralis merremia man

INLEIDING

Eind mei/begin juni van dit jaar brachten wij onze vakantie door in de Zuid-Franse Languedoc-Roussillon, niet ver verwijderd van de Pyreneeën en de Spaanse grens. Daarnaast hebben wij op de terugweg nog een stop gemaakt in het Noord-Franse Haute-Marne.

Mijn waarnemingen hebben zich met name geconcentreerd op de "gewone" Muurhagedis, *Podarcis muralis*, in het zuiden en het noorden vertegenwoordigd door verschillende ondersoorten (GRUSCHWITZ & BÖHME, 1986).

LANGUEDOC-ROUSSILLON

Podarcis muralis merremia (RISSO 1826)

Beschrijving: Man lichtgrijs met vage (marmer)tekening en vertebraalband in de vorm van vlekken, op de zijden een nettekening, een en ander volgens een vrij constant patroon. De rugkleur kan ook in brons overgaan met soms een vage groene glans. Een en ander min of meer overeenkomstig de "determinatietabel" van STRIJ-BOSCH (1986).

Vreemd genoeg vertonen de vrouwtjes wat meer variatie en zijn grofweg onder te verdelen in drie types:

- I. Als man, maar rug vrijwel ongetekend; wel dunne vertebrale streep. Lichte supraciliairlijnen. Temporaalband licht bruin met donker bruine tekening, soms ook met witte vlekken.
- II. Vrijwel ongetekend. De enige variatie in het patroon is, dat de flanken een paar tinten donkerder zijn dan het rugdek, en hierin geleidelijk overgaand zonder duidelijke afscheiding. Geen vertebrale streep en supraciliairlijnen.
- III. Wel alle tekeningen overeenkomstig de typische *P. m. muralis* op een bruine grondkleur. Dit type kwam het minst voor.

Algemeen is de vrouw van de man zoals bekend te onderscheiden door meestal een kleiner lichaam, grotere afstand tussen voorste en achterste ledematen, kleinere ledematen vooral de achterste, een kleinere kop, een kortere staart en een minder contrastrijke tekening. De mannen waren talrijker dan de vrouwen, naar schatting in de verhouding 70% tegen 30%.

Biotoop: in het vakantiepark, waar wij verbleven, werd dit voornamelijk gevormd door de "tuinen" tussen de huisjes en de paden, bestaande uit fijn steenslag, waarvan vooral de stoepranden werden gebruikt als zonplaatsen.



P. muralis merremia vrouw type I



P. muralis merrefia man
m



P. muralis merrefia man
m

Op de muren werden de hagedissen zelden gezien, voornamelijk om vooral 's ochtends van de nog laag staande zon te profiteren en vrijwel nooit hoger dan enkele meters. Slechts eenmaal zag ik een exemplaar naar het dak klimmen (hoogte ca. 4 meter). Schuilplaatsen werden voornamelijk gevormd door de beplanting bestaande uit heester(tje)s zoals oleander, pittosporum, rozemarijn, lavendel etc. De bodem bestond uit een keiharde kleigrond. Als slaapplekken (en vermoedelijk ook overwinteringkwartieren) werden voornamelijk de ruimten tussen de muren van de bungalows en de hierop aangebrachte betimmeringen gebruikt.

Gedrag: de hagedissen hadden een leefruimte van ca. 200m², waarin dezelfde exemplaren regelmatig werden teruggezien. Diverse exemplaren werden ook op dezelfde plaatsen op een vast tijdstip van de dag gezien. Territoria heb ik niet kunnen constateren, omdat de verschillende exemplaren het gehele leefgebied doorkruisten. Wel waren mannetjes zowel als vrouwtjes onderling agressief en achtervolgingen waren regelmatig waar te nemen.

Bij beide seksen was bij ongeveer de helft van de dieren de staart geregenereerd. Zoals gezegd leefden de dieren voornamelijk op de grond en als zonplek werden de kleibodem, stoeprandjes en het grindpad gebruikt. Een paring werd eenmaal waargenomen en één vrouw had op 28-5, te oordelen naar de duidelijk ingevallen flanken, pas eieren gelegd. Naar mijn mening waren er weinig insecten als voedseldieren voorhanden, maar gezien de toch wel aanzienlijke populatie zal dit wel zijn meegevallen. Naar schatting zo'n 20% was subadult. Een aantal (dode) oorwormen, dat te voorschijn was gekomen uit druivenhout en kurken "stammetjes" nadat ik deze met kokend water had overgoten, werd met graagte door een passerend mannetje gegeten. Verder zag ik ze spinnen aan de onderkant van de muren vangen. Bepaalde mannetjes kwamen opvallend dichtbij, maar vooral de vrouwtjes waren toch bijzonder schuw en zelfs bij het fotograferen moest omzichtig te werk worden gegaan. Deze ondersoort is in het gehele Zuid-Franse kustgebied te vinden en is door mij onder andere ook waargenomen in Narbonne-Plage. Het is een cultuurvolger die tuinen, afscheidingsmuurtjes, bloembakken op de boulevard e.d. als leefgebied heeft en aanzienlijk minder in de "natuur" is waar te nemen.

FRETEY (1986) noemt als vindplaats de Bouches-du Rhône en vermeldt de *Podarcis muralis occidentalis* als de endemische ondersoort voor de Pyrénées-Orientales.

Mijn verdere waarnemingen in deze streek hebben zich grotendeels beperkt tot een tweetal vertegenwoordigers van de groene halskraaghagedissen..

Timon lepida (DAUDIN, 1802)

lepidus

Het zou allerm minst juist zijn, deze machtige en imposante hagedissoort als "algemeen" te betitelen, maar door de structuur van het landschap in dit gedeelte van Frankrijk trof ik hem toch vaker aan dan de Smaragdhagedis, *Lacerta viridis* (zie hieronder). Ook KUYTEN (1951), die deze streek vanuit Argelès-sur-Mer verkende, beschreef *Timon lepida* al als algemener dan zowel *L. viridis* als *P. muralis*, maar voor de laatste soort geldt dit uitsluitend buiten de gebieden waar de invloed van de mens merkbaar is.

Net buiten de dorpen, waar de wegen meer of

minder sterk stijgen en verlaten worden en het landschap van maquis en lichte bossen wordt afgewisseld door in cultuur gebrachte gronden (veelal in verband met de teelt van druiven) bewoont deze soort de afscheidingsmuurtjes, bestaande uit tamelijk grote brokken natuursteen.

Hoewel bepaald niet saai en onopvallend gekleurd zouden de meeste exemplaren niet worden opgemerkt als zij niet een nogal luidruchtig vluchtgedrag tentoon zouden spreiden. De dieren zijn bijzonder schuw (aanzienlijk schuwer dan *L. viridis*) en uitermate moeilijk te benaderen en te fotograferen. Vanuit de auto, langzaam naderbij kruipend, lukte dit aanmerkelijk beter dan te voet.

In de heuvels boven Leucat bewoonde een paartje (de vrouw is normaliter nooit ver van de man aan te treffen) een biotoop, wat het beste is te omschrijven als wat wij hier volkstuinten zouden noemen, maar dan een mediterrane versie hiervan, waarop voornamelijk fruit werd verbouwd, zoals vijgen, perziken en druiven, onderling en van de weg afgescheiden door de traditionele stapelmuren.

Als woning werden spleten en gaten in deze muren benut en als "zonneterras" onder meer een plastic golfplaten (af)dak.

Hoewel niet ver buiten de dorpen gelegen zijn deze gebieden als tamelijk verlaten te betitelen, wat ook een voorwaarde is, die deze cultuurvluchter aan zijn leefgebied stelt.

Lacerta viridis (LAURENTI, 1768)

bilineata

Ik trof deze eveneens prachtige soort aanzienlijk minder aan dan bij voorbeeld in de Provence en in Midden-Frankrijk en vond ze slechts nabij Salcesle Chateau. Het landschap hier is te vergelijken met Nederlandse polders met slootjes en rietkragen. Een paartje bewoonde hier een territorium, wat nogal grazig en moerassig van karakter was. Ik trof ze zonnend aan op een betonnen muur, welke een ondiep en grotendeels drooggevallen stroompje afscheidde van het achterliggende gras/moeraslandschap. Het betrof hier zowel qua postuur als kleur nogal imponerende dieren. Ondanks de vrij hoge temperatuur (ca 30°C) werd ook midden op de dag langdurig gezond. De oevers van het waterje (grote keien en een betonnen muur) werden tevens bewoond door Muurhagedissen.

Overige soorten in de Languedoc-Rousillon

Verder werden buiten la Palme een vluchtende Hazelskink, *Chalcides chalcides* (LINNÉ, 1758) en op de rotsen boven Le Racou en in de Pyreneeën de Algerijnse Zandloper, *Psammodromus algirus* (LINNÉ, 1758) aangetroffen.

Op de steenbrokken, die de kustweg bij Coullioure afscheiden van de naar de zee aflopende rotshelling vond ik een zich in de middagzon koesterende Muurgekko *Tarentola mauritanica* (LINNÉ, 1758).



P. muralis merremia vrouw type II

HAUTE-MARNE

Podarcis muralis brognardi (DAUDIN, 1802)

Deze Atlantische, Centraal en Noord-Franse ondersoort is door mij waargenomen op de terugreis ten zuiden van Langres. Het is echter interessant toch bepaalde verschillen op te merken. Ik wil niet zeggen, dat het hier om een cultuurvluchter gaat, maar ik trof ze toch op een bepaald andere plek aan dan in het zuiden. Sterker nog, ik had ze hier niet verwacht. De vindplaats was een soort wegberm, die aan de andere zijde van



P. muralis brognardi man



P. muralis merremia vrouw type III



P. muralis brognardi

X
n



Psammodromus algirus man

een greppel (droog) was opgebouwd uit onregelmatig op elkaar gestapelde stenen, onmiddellijk gevolgd door struiken en bomen.

Aan de overzijde van de weg waren weilanden. Het terrein was licht heuvelachtig en had een tamelijk vochtig en grazig karakter, zodat ik hier eerder bijvoorbeeld de Levendbarende Hagedis, *Zootoca vivipara* (JACQUIN, 1787), verwachtte. In het "noorden" zou ik ze toch in een droger biotoop hebben gezocht. De dieren leefden op een betrekkelijk smalle strook en jaagden in de greppel en tussen de begroeiing.

De foto toont, dat er nogal wat verschillen zijn met de eerder beschreven *P. m. merremia*. Een forsere bouw, een zwaardere tekening op een naar groen neigende bronskleurige ondergrond en groene en zelfs lichtblauwe vlekjes zijn toch op zijn minst



Lacerta sigean Timon Lepidif, Sigean

opmerkelijk, temeer daar de Fransen over hun meest algemene reptiel spreken als "lézard gris", een benaming overigens, die door de bank genomen het uiterlijk van de soort wel recht doet.

Volgens eerder genoemde auteurs (GRUSCHWITZ & BÖHME, 1986), is het ook de ondersoort *P. m. brognardi*, waarvan weer een bijzondere populatie de Maastrichtse "forten" bewoont.

P. m. merremia heeft in zijn verspreiding een oostelijke koers gevaren en is onder meer aan te treffen in het Rijn- en Moezelbekken. Spijtig voor de liefhebbers van deze sierlijke, levendige en interessante hagedis is het houden van zowel de hierboven beschreven, als van de mooie groen/zwarte Italiaanse ondersoorten (*P. m. brueggemanni*, *P. m. nigriventris*) taboe. De soort *Lacerta muralis* (thans *Podarcis muralis*) is aangewezen onder het Besluit Beschermde Inheemse Diersoorten van 1973 en valt daarmee onder de Natuurbeschermingswet.

Door het bestaan van de Maastrichtse populatie is *Podarcis muralis* een inheemse soort en derhalve onder deze wet geplaatst. Over ondersoorten wordt hierbij niet gesproken en ook het massaal aanwezig zijn in andere gebieden in Europa is niet terzake doend.

Een groot verschil derhalve met zijn grotere broer *Podarcis sicula*, de Ruïnehagedis. Deze valt, doordat hij niet inheems is, uitsluitend onder de wet BUDEP en kan via hier te lande verkregen nakweek in het terrarium gehouden en gekweekt worden.

TENSLOTTE

De beschreven gebieden zijn voor natuurliefhebbers en zeker ook voor de herpetologisch geïnteresseerden onder hen uitermate boeiend. Doordat het hier een "gewone" vakantie betrof, kon maar oppervlakkig aandacht worden besteed aan de cultuurvluchtters, meestal wat schuwere soorten, die nu eenmaal wat meer tijd vragen. Ik hoop echter een bijdrage te hebben geleverd aan wat al bekend is over een toch uitentereuren beschreven "gewone" hagedis als *Podarcis muralis*. Zoals vermeld is deze soort voor het liefhebbersterrarium verloren, maar niettemin is het interessant waar te nemen hoe zij leven, ook tegen de achtergrond van andere, grotendeels analoog levende soorten, waar wij als liefhebber wel elke dag van mogen genieten!

LITERATUUR

- GRUSCHWITZ, M. & W. BÖHME, 1986. *Podarcis muralis* (LAURENTI 1768)-Mauereidechse. In: BÖHME, W. (red.). Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas Band 2/II Echsen III (*Podarcis*).
- FRETEY, J. 1986 Les Reptiles de France, tortues et lézards. Hatier, Paris.
- KUYTEN, P.J. 1951. Eenmansexpeditie naar Zuid-Frankrijk. *Lacerta* 9:10.
- STRIJBOSCH, H. 1986. Determinatietabel van de reptielen in Frankrijk. *Lacerta* 44 (10/11): 171-182

OBSERVATIONS ON LIZARDS IN LANGUEDOC-ROUSSILLON (SOUTHERN FRANCE) AND HAUTE-MARNE (NORTHERN FRANCE)

The following species from Languedoc-Roussillon are described

Podarcis muralis merremia, males light-grey with an indistinct marbled pattern and a vertebral stripe, sides with reticular striping. Females exhibit three types of markings. Type I: like a male, without the marbled pattern, light supraciliar line, light-brown temporal stripe with dark-brown markings, sometimes with white spots. Type II: almost without markings, sides, without obvious contrast slightly darker than the back. No vertebral stripe or supraciliar line. Type III: pattern like the typical female *P. m. muralis*, this type was the least abundant. The animals, observed at a holiday park, didn't show obvious territorial behavior. There were more males (70%) than females (30%) in this area and 20% of the animals were sub-adult. This subspecies can for instance be found in the coastal areas of southern France, like Narbonne Plage.

Timon lepida is relatively abundant. This animal was found outside the villages, in the more abandoned areas. Especially the females are very timid. Male and female normally stay close to each other. They were seen in the hills near the village of Leucat.

Lacerta viridis was less abundant and was found near Salces-le Chateau in a grass and marsh landscape. They were seen on a concrete wall.

In Languedoc-Roussillon *Chalcides chalcides*, *Psammotromus algirus* and *Tarentola mauritanica* were seen too.

A description of *Podarcis muralis brognardi* from Haute-Marne, south of Langres, is given. This is the subspecies of Atlantic, Central and Northern France. They are more timid than *P. m. merremia* and were seen in a somewhat humid and green area, a habitat where the author expected to find *Zootoca vivipara* rather than this first species.

* staat niet in de tekst!